

УДК 81'243:378.018.8

DOI: 10.31499/2307-4906.1.2021.228835

РОЛЬ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ В ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У НЕМОВНИХ ЗВО

Бондар Галина, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини.

ORCID: 0000-0002-7321-8137

E-mail: galyna72bondar@gmail.com

Нестеренко Інна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземних мов, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини.

ORCID: 0000-0002-1486-0568

E-mail: nesterenkoinna83@gmail.com

У статті розглядається проблема формування професійної мобільності в підготовці майбутніх фахівців у немовних ЗВО, яка останнім часом набула особливої актуальності у зв'язку зі зростанням ролі іншомовного спілкування у професійній діяльності майбутніх фахівців. Ураховуються вимоги вищої освіти, спрямовані на підготовку конкурентоспроможних майбутніх фахівців. Розглянуто поняття «професійна мобільність». Проаналізовано роль іноземної мови у формуванні професійної мобільності в підготовці майбутніх фахівців у немовних ЗВО у контексті професійної мобільності, описано можливості, які відкриваються для майбутніх фахівців, які володіють іноземною мовою.

***Ключові слова:** іноземні мови, навчання, професійна мобільність, майбутні фахівці, немовний ЗВО, формування професійної мобільності, конкурентоспроможні майбутні фахівці, іншомовне спілкування, професійна діяльність.*

THE ROLE OF FOREIGN LANGUAGE IN THE FORMATION OF PROFESSIONAL MOBILITY IN THE TRAINING OF FUTURE SPECIALISTS IN NON-LINGUISTIC UNIVERSITIES

Bondar Halyna, PhD in Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor at the Foreign Languages Department, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University.

ORCID: 0000-0002-7321-8137

E-mail: galyna72bondar@gmail.com

Nesterenko Inna, PhD in Pedagogical Sciences, Associate Professor at the Foreign Languages Department, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University.

ORCID: 0000-0002-1486-568

E-mail: nesterenkoinna83@gmail.com

The article considers the problem of the formation of professional mobility in the training of future specialists in non-linguistic universities, which has recently gained particular relevance due to the growing role of foreign language communication in the professional activities of future specialists.

The requirements of higher education aimed at training competitive future specialists are taken into account. Foreign language education today becomes at the same level with professional education, integrates with it and significantly affects the success and competitiveness of future specialists in the labor market. This circumstance underlines the need to change the purpose, content, process and form of organization of the educational process of foreign language teaching. Actuality of the research topic is a result of the modernization of higher education and aimed at finding effective ways to train future specialists, meeting all the latest requirements of the labor market.

The concept of "professional mobility" is considered. The role of foreign language in the formation of professional mobility in the training of future specialists in non-linguistic universities in the context of professional mobility is analyzed, the opportunities offered for higher education future specialists with foreign language skills are described.

Modern higher education, as a channel of professional mobility, can help future specialists in vocational and personal development with professional mobility to become competent future specialists, creating specific pedagogical conditions and, thereby, the basis for their self-realization in the difficult social, economic, political conditions of society.

Keywords: *foreign languages, training, professional mobility, future specialists, non-linguistic higher education institution, formation of professional mobility, competitive future specialists, foreign language communication, professional activity.*

Актуальність теми дослідження викликана модернізацією вищої освіти, що відбувається та що спрямована на пошук ефективних способів підготовки майбутніх фахівців, які відповідають сучасним вимогам ринку праці. Для цього майбутнім фахівцям необхідно не тільки отримати освіту, а й навчитися гнучко, швидко й ефективно адаптуватися до змін у соціумі, а також бути готовим до активних перетворень соціуму. Професійна мобільність – якість майбутніх фахівців, яка свідчить про готовність до такої адаптації і до таких перетворень.

Професійна мобільність у професійній педагогічній діяльності пов'язана з успішною реалізацією майбутніми фахівцями прагнення до самовираження, самореалізації в різних професійних умовах, що постійно змінюються, з ефективним здійсненням поставлених цілей. Вона забезпечує майбутнім фахівцям готовність до життя в сучасному динамічному світі.

Іншомовна освіта сьогодні стає в один ряд з професійною освітою, інтегрується з нею і суттєво впливає на успішність та конкурентоспроможність майбутніх фахівців на ринку праці. Ця обставина обумовлює необхідність зміни мети, змісту, процесу та форми організації освітнього процесу з іноземної мови.

Проблемі формування професійної мобільності присвячені дослідження багатьох учених, мобільність досліджується в різних аспектах залежно від сфери наукових і професійних інтересів автора: розвиток елементів професійної мобільності у студентів педагогічного профілю вивчали Р. Пріма, М. Гордієнко, І. Горбачова, Н. Латуша, Н. Брижак, Л. Сушенцева, Г. Шевчук, Л. Дольнікова; формування професійної мобільності майбутнього педагога-музиканта розглядав О. Яненко; Н. Денисенко досліджував професійну мобільність як фахову якість сучасного вчителя фізичної культури; розвиток професійної мобільності інженера-педагога в системі додаткової освіти вивчала В. Кочина; формування професійної мобільності майбутніх учителів іноземних мов в освітньому середовищі університету розглядала Н. Дячок; роль іноземної мови у формуванні професійної мобільності майбутніх спеціалістів з реклами досліджувала

Н. Чіжова; роль іноземної мови у формуванні професійної компетенції майбутнього фахівця аграрної сфери вивчала Т. Жукова.

Як показало дослідження, недостатньо повно досліджена проблема ролі іноземної мови у формуванні професійної мобільності майбутніх фахівців у немовних ЗВО. Отже, завдання нашої роботи – дослідити процес формування професійної мобільності майбутніх фахівців у немовних ЗВО та визначити засоби іноземної мови, що сприяють формуванню цього процесу.

Сьогодні, згідно з «Концепцією розвитку освіти України на період 2015–2025 років», «освіта мусить перетворитися на систему, здатну до саморегуляції – відповідно до викликів суспільного розвитку, які постійно змінюються. Освіта має продукувати індивідів, здатних забезпечити прискорене економічне зростання і культурний розвиток країни, свідомих, суспільно активних громадян, конкурентоспроможних на європейському і світових ринках праці. Освіта має стати реальною гарантією забезпечення високих соціальних стандартів» [11].

Таким чином, майбутні фахівці – це не тільки професіонали у своїй галузі, а й високоосвічені люди, здатні до ефективної участі в інноваційних процесах, які вміють передбачати, своєчасно й адекватно інтерпретувати умови, що змінюються, творчо підходити до вирішення нових завдань, успішно прогнозувати результати своєї діяльності, адаптуватися на мінливому ринку праці.

На жаль, на цьому етапі не всі майбутні фахівці є готовими до нових життєвих умов. Адже «сучасний стан розвитку цивілізації характеризується прискореним розвитком технологій, зростанням транскордонної міграції трудових ресурсів, різновекторними демографічними тенденціями, докорінними змінами у структурі ринку праці. Зменшується потреба у робочій силі для виконання тих рутинних операцій, які можуть виконуватися машинами. Змінюються пріоритети у вимогах до компетентностей працівників. Майбутнє характеризується зростанням невизначеності. Багато традиційних професій можуть зникнути вже впродовж однієї зміни покоління, натомість з'являтимуться інші, з невідомими на сьогодні характеристиками» [15, с. 1].

Отже, сучасні вимоги до системи загальної та професійної освіти вимагають нового підходу і пошуку нових методів навчання у вищій школі. У ситуації, що склалася, вона повинна забезпечити професійну адаптацію майбутніх фахівців, підвищити їхню професійну мобільність і компетентність на ринку праці. Адже сьогодні на ринку вакансій панує велика конкуренція. Маючи вузьку спеціальність без якихось інших навичок, складно сподіватися на гідне місце роботи.

Професійна мобільність не є вродженою якістю, а формується в процесі виховання, навчання, отримання життєвого досвіду і професійної діяльності. У працях сучасних науковців, як зазначає Н. Брижак у своєму дослідженні, «зустрічаються різні трактування поняття “професійна мобільність”: мобільність – міра здатності фактора виробництва до переміщення між сферами використання (Л. Сушенцева); мобільність – рухливість, готовність до швидкої реакції, швидкого включення в діяльність (І. Хом'юк); мобільність – це одна із сутнісних характеристик людини, яка проявляється в процесі праці, тобто професійній діяльності. Мобільний фахівець повинен являти собою людину як універсум (Т. Кузьміч)» [1, с. 67].

«У доробку педагогічних досліджень науковців (О. Архангельський, Л. Горюнова, Б. Ігошев, Є. Іванченко, Н. Латуша, Р. Пріма, Л. Сушенцева, І. Хом'юк,

І. Шпекторенко та ін.), – як узагальнює у своєму дослідженні Г. Рідкодубська, – містяться підходи до вивчення формування професійної мобільності майбутніх фахівців у процесі їх навчання у закладах вищої освіти (ЗВО), зокрема в педагогічному коледжі (М. Пазюкова); у системі професійної освіти педагогів (Л. Амирова, Ю. Калиновський та ін.)» [12, с. 5].

Отже, проаналізувавши дослідження науковців з досліджуваної проблеми, можна зробити висновок, що професійна мобільність передбачає володіння системою узагальнених професійних прийомів і вмінь ефективно їх застосовувати для виконання будь-яких завдань у суміжних галузях виробництва і порівняно легко переходити від однієї діяльності до іншої. Це можливість і здатність успішно переключатися на іншу діяльність або змінювати напрям праці. Професійна мобільність передбачає також високий рівень узагальнених професійних знань, готовність до оперативного відбору і реалізації оптимальних засобів виконання різних завдань у сфері своєї професії. Таким чином, професійна мобільність – здатність і готовність майбутніх фахівців досить швидко та успішно опанувати нову техніку і технологію, набути відсутні знання і вміння, щоб забезпечити ефективність нової професійної діяльності.

Одним з важливих чинників у формуванні професійної мобільності є знання іноземної мови, що дає перевагу перед іншими майбутніми фахівцями. Майбутні фахівці, які володіють знаннями і вміннями в певній галузі знань та здатні до міжкультурної комунікації, стають конкурентоспроможними в сучасних умовах, володіють необхідною готовністю успішно діяти на сучасному ринку праці. Таким чином, можна говорити про те, що знання іноземної мови є величезним щаблем до професійної мобільності, а мобільність у цьому контексті можна визначити як необхідну умову для виживання в сучасному суспільстві.

Однак у немовних ЗВО іноземній мові не завжди приділяється стільки уваги, скільки хотілося б, та й не всі майбутні фахівці мають правильну мотивацію: на етапі навчання ще не всі замислюються про кар'єру, а тим більше про роботу за кордоном.

Сьогодні, на жаль, у навчальних планах на немовних факультетах ЗВО не відводиться достатня кількість годин для опанування іноземної мови. Найчастіше вивчення цієї дисципліни триває всього чотири семестри при дуже невеликій кількості годин.

Отже, при конструюванні змісту навчання потрібно враховувати, що одна з психологічних проблем навчання іншомовного говоріння полягає в необхідності вчити не тільки засобам, тобто словам і правилам іноземної мови, а й самому способу формулювання думки. При відборі навчальних засобів потрібно брати до уваги характер їхнього впливу на майбутніх фахівців, особистісні якості і здібності до вивчення іноземних мов.

Тематика спілкування на першому етапі навчання – повсякденна, країнознавча, науково-популярна та загальнонаукова; на другому етапі – наукова і вузькоспеціальна. Теми, у межах яких формуються вміння мовного спілкування, повинні бути доступними за змістом, викликати інтерес майбутніх фахівців, показувати досягнення і перспективи розвитку певної галузі знань.

Особлива увага повинна також приділятися роботі зі спеціальною термінологією і розширенню термінологічного апарату у професійній сфері; практичній роботі з текстами за фахом; розвитку навичок пошуку термінологічних еквівалентів,

відповідностей у перекладі.

Насамперед на етапі становлення, тобто в процесі навчання, майбутні фахівці можуть користуватися закордонними джерелами й матеріалами, які пов'язані з майбутньою професією. Це важливий фактор при отриманні знань. Крім того, наукова робота набуває більшої ваги, оскільки, досліджуючи проблему, майбутні фахівці спираються не тільки на точку зору українських учених, а й враховують думку закордонних авторів. Також майбутнім фахівцям зі знанням мови відкривається велика кількість можливостей для стажування за кордоном, надається шанс перейняти досвід закордонних колег. При цьому закордонні країни можна буде розглядати не лише як місце для підвищення кваліфікації, а і як місце для подальшої роботи. Так, наприклад, деякі наукові інститути Фінляндії та Австрії пропонують майбутнім фахівцям не тільки місця для написання дисертаційної роботи, а й закріплюють за ними робоче місце, тобто майбутні фахівці, займаючись дослідженнями для своєї наукової діяльності, отримують зарплату.

Певні резерви у формуванні професійної мобільності таїть у собі й самостійна робота майбутніх фахівців (наприклад, робота з електронними підручниками, дистанційна освіта).

Освіта майбутніх фахівців може здійснюватися за допомогою самостійної роботи за наступними напрямками: підвищення рівня освіченості майбутніх фахівців, а саме: додаткова підготовка та спеціалізація у різних сферах; посилення дослідницької складової теоретичної підготовки майбутніх фахівців; посилення психолого-педагогічного компонента, розвиток здатності швидкого реагування на зміни в соціально-економічному житті; опанування способів пошуку та інтерпретації наукової інформації, її обробки і зберігання.

Сучасна вища освіта – це канал професійної мобільності, який може допомогти майбутнім фахівцям у професійно-особистісному становленні як компетентних майбутніх фахівців, що володіють професійною мобільністю, створюючи конкретні педагогічні умови і створюючи тим самим основу для їхньої самореалізації у складних соціальних, економічних, політичних умовах суспільства, що постійно розвивається.

Разом з тим, дослідження не розв'язує проблему в повному обсязі. Предметом подальших наукових пошуків може бути розробка та реалізація моделі розвитку професійної мобільності майбутніх фахівців у немовному ЗВО з використанням усіх можливостей освітнього процесу, розвиток професійної мобільності майбутніх фахівців під час педагогічної практики або вироблення нових підходів до її організації, вивчення взаємозв'язку професійної мобільності з іншими професійно-особистісними якістьми майбутніх фахівців.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Брижак Н. Ю. Професійна мобільність як фахова якість майбутнього вчителя. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2016. Вип. 1(38). С. 67–70. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuuped_2016_1_16.
2. Горбачова І. І. Професійна мобільність вчителя в мінливому освітньому середовищі. *Теорія та методика навчання та виховання*. 2017. Вип. 43. С. 59–68. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpkhnpu_ttmniv_2017_43_8.
3. Гордієнко М. Г. Професійна мобільність у наукових дослідженнях. *Педагогіка і психологія*. 2011. № 4. С. 106–114.
4. Денисенко Н. Г. Професійна мобільність як фахова якість сучасного вчителя фізичної культури.

- Молодий вчений. № 12.1(64.1). 2018. С. 30–35.
5. Дячок Н. В. Формування професійної мобільності майбутніх учителів іноземних мов в освітньому середовищі університету. *Науковий вісник Донбасу*. 2019. № 1–2. С. 39–40. URL: [http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/2019/N1-2\(39-40\)/dnvunpr](http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/2019/N1-2(39-40)/dnvunpr).
 6. Жукова Т. В. Роль іноземної мови у формуванні професійної компетенції майбутнього фахівця аграрної сфери. *Іноземні мови як засіб реалізації міжпредметних зв'язків у професійній підготовці майбутніх аграріїв*: матеріали Міжнар. наук. практ. конф. (Біла Церква, 26–27 жовтня 2012 р.). Біла Церква, 2012. С. 16–18.
 7. Кочина В. В. Розвиток професійної мобільності інженера-педагога в системі додаткової освіти. *Молодий вчений*. 2019. № 1(2). С. 372–374.
 8. Кузьміч Т. А. Проектування педагогічного простору для стимулювання внутрішньої і зовнішньої мобільності учасників навчально-виховного процесу. *Херсонська академія неперервної освіти*. Херсон, 2012. 18 с.
 9. Латуша Н. В. Поняття «професійна мобільність» у педагогічному аспекті. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Серія: Педагогіка і психологія. 2014. № 42(2). С. 6–10. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzvdpu_pp_2014_42\(2\)_3](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzvdpu_pp_2014_42(2)_3).
 10. Пріма Р. І. Теоретико-методичні засади формування професійної мобільності майбутнього фахівця початкової освіти: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Одеса, 2010. 46 с.
 11. Проект концепція розвитку освіти України на період 2015–2025 років. URL: http://tnpu.edu.ua/EKTS/proekt_koncers.pdf
 12. Рідкодубська Г. А. Професійна мобільність майбутнього працівника соціальної сфери: теорія та практика. Хмельницький. ФОП Мельник А. А. 2018. 296 с.
 13. Сушенцева Л., Шевчук Г., Дольнікова Л. Професійна мобільність педагога як умова його конкурентоздатності на сучасному ринку освітніх послуг. *Молодь і ринок*. 2016. № 5. С. 6–12 URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mir_2016_5
 14. Сушенцева Л. Професійна мобільність як сучасна педагогічна проблема. *Креативна педагогіка*. 2011. Вип. 1. С. 129–136.
 15. У МОН розробили Концепцію розвитку педагогічної освіти. URL: <https://osvita.ua/school/reform/58718/>
 16. Хом'юк І. В. Теоретико-методичні засади формування базового рівня професійної мобільності майбутніх інженерів. Вінниця: ВНТУ. 2012. 379 с.

REFERENCES

1. Bryzhak, N. Y. (2016). Profesiina mobilnist yak fakhova yakist maibutnioho vchytelia. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu – Scientific bulletin of Uzhgorod University*, 1 (38), 67–70 [in Ukrainian].
2. Horbachova, I. I. (2017). Profesiina mobilnist vchytelia v minlyvomu osvitniomu seredovyschi. *Teoriia ta metodyka navchannia ta vykhovannia – Theory and methodology of training and upbringing*, 43, 59–68 [in Ukrainian].
3. Hordiienko, M. H. (2011). Profesiina mobilnist u naukovykh doslidzhenniakh. *Pedahohika i psykhohihiia – Pedagogy and psychology*, 4, 106–114 [in Ukrainian].
4. Denysenko, N. H. (2018). Profesiina mobilnist yak fakhova yakist suchasnoho vchytelia fizychnoi kultury. *Molodyi vchenyi – Young scientist*, 12.1(64.1), 30–35 [in Ukrainian].
5. Diachok, N. V. (2019). Formuvannia profesiinoi mobilnosti maibutnikh uchyteliv inozemnykh mov v osvitniomu seredovyschi universytetu. *Naukovyi visnyk Donbasu – Scientific bulletin of Donbass*, 1–2, 39–40 [in Ukrainian].
6. Zhukova, T. V. (2012). Rol inozemnoi movy u formuvanni profesiinoi kompetentsii maibutnioho fakhivtsia ahrarnoi sfery. *Materialy Mizhnarodnoi nauково-praktychnoi konferentsii “Inozemni movy yak zasib realizatsii mizhpredmetnykh zviazkiv u profesiinii pidhotovtsi maibutnikh ahrariiv” – Materials of International Scientific and Practical Conference “Foreign Languages as a Means of Intersubject Communications Implementing in Professional Training of Future Farmers”*, 16–18 [in Ukrainian].
7. Kochyna, V. V. (2019). Rozvytok profesiinoi mobilnosti inzhenera-pedahoha v systemi dodatkovoi osvity. *Molodyi vchenyi – Young scientist*, 1(2), 372–374 [in Ukrainian].

8. Kuzmich, T. A. (2012). Proektuvannia pedahohichnoho prostoru dlia stymuliuvannia vnutrishnoi i zovnishnoi mobilnosti uchashchym navchalno-vykhovnoho protsesu. *Khersonska akademiia nepererвної osvity – Kherson Academy of Continuing Education*, 18 [in Ukrainian].
9. Latusha, N. V. (2014). Poniattia “profesiina mobilnist” u pedahohichnomu aspekti. *Naukovi zapysky Vinnytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Mykhaila Kotsiubynskoho. Serii: Pedahohika i psykhologhiia – Scientific notes of Vinnitsa State Pedagogical University named after Mikhail Kotsyubinsky. Series: Pedagogy and Psychology*, 42(2), 6–10 [in Ukrainian].
10. Prima, R. I. (2010). Teoretyko-metodychni zasady formuvannia profesiinoi mobilnosti maibutnioho fakhivtsia pochatkovoї osvity. *Extended abstract of Doctor’s thesis* [in Ukrainian].
11. Proekt kontseptsii rozvytku osvity Ukrainy na period 2015–2025 rokiv. URL: http://tnpu.edu.ua/EKTS/proekt_koncepc.pdf [in Ukrainian].
12. Ridkodubskaya, H. A. (2018). Profesiina mobilnist maibutnioho pratsivnyka sotsialnoi sfery: teoriia ta praktyka [in Ukrainian].
13. Sushentseva, L., Shevchuk, H., Dolnikova, L. (2016). Profesiina mobilnist pedahoha yak umova yoho konkurentozdatnosti na suchasnomu rynku osvity. *Molod i rynek – Youth and the market*, 5, 6–12 [in Ukrainian].
14. Sushentseva, L. (2011). Profesiina mobilnist yak suchasna pedahohichna problema. *Kreatyvna pedahohika – Creative Pedagogy*, 1, 129–136 [in Ukrainian].
15. U MON rozrobyly Kontseptsiiu rozvytku pedahohichnoi osvity (2017). URL: <https://osvita.ua/school/reform/58718/> [in Ukrainian].
16. Khomiuk, I. V. (2012). Teoretyko-metodychni zasady formuvannia bazovoho rivnia profesiinoi mobilnosti maibutnikh inzheneriv, 379 [in Ukrainian].